

ХЕРСОНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН, УПРАВЛІННЯ І БІЗНЕСУ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

для самостійної роботи студентів
з дисципліни Управління витратами

для студентів	2 курсу
підготовки	першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань	05 – Соціальні та поведінкові науки
спеціальності	051 – Економіка
освітньо-професійної програми	Економіка підприємства і бізнес-аналітика
факультету	Міжнародних економічних відносин, управління і бізнесу

Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів з дисципліни «Управління витратами» підготовки фахівців на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти спеціальності 051– Економіка

РОЗРОБНИКИ: Мешкова-Кравченко Н.В., старший викладач кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки;

Рецензент: Олійник Н.М., доцент кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки, к.т.н., доцент.

Затверджено на засіданні кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки

Протокол № 1 від «02» 09 2024 року

В.о. завідувача кафедри

Наталія ШАНДОВА

УЗГОДЖЕНО:

З НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИМ ВІДДІЛОМ

Реєстраційний номер № 48/031-04.09.2024 р.

ВСТУП

Управління витратами є складовою системи управління суб'єктом господарювання загалом, що є важливим для забезпечення ефективної діяльності та розвитку підприємства.

Метою навчальної дисципліни «Управління витратами» є засвоєння понятійного апарату, методології і прикладного інструментарію планування, обліку, контролю та аналізу витрат; набуття здатностей прийняття управлінських рішень щодо управління витратами задля ефективного управління діяльністю суб'єктів господарювання

Навчальним планом передбачено самостійну роботу з дисципліни.

Мета самостійної роботи – формування у студентів здатності самостійно мислити; оволодіти базовими поняттями, опанувати новітні теоретичні та методичні підходи управління підприємницькими витратами.

Самостійна робота студентів з даної дисципліни передбачає самостійне вивчення окремих теоретичних питань тем дисципліни та виконання індивідуальної роботи, опрацювання матеріалу лекцій в MOODLE, що є обов'язковим видом самостійної роботи студента.

При виникненні складностей при опрацюванні зазначених теоретичних питань, студент отримує необхідні консультації у викладача-лектора під час проведення індивідуально-консультаційних занять. Контроль за опрацюванням теоретичних питань, що виносяться на самостійний розгляд, здійснюється шляхом тестування на практичних заняттях та включення цих питань до завдань рубіжної контрольної роботи (поряд з теоретичними питаннями, що розглядаються під час лекцій) та перевіркою конспектів.

Види обов'язкової самостійної роботи, форми контролю та оцінка в балах наведені в таблиці 1.

Виконання *індивідуальної роботи* контролюється викладачем, що проводить практичні заняття. Необхідні консультації з виконання індивідуальної роботи студент отримує під час проведення індивідуально-консультаційних занять.

Окрім обов'язкових передбачаються вибіркові види самостійної роботи - участь у конференціях за тематикою дисципліни.; Також враховується при оцінюванні активна участь студента у всіх видах робіт при вивченні дисципліни. Види вибіркової самостійної роботи, форми контролю та оцінка в балах наведені в таблиці 2.

1. ВИДИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

Таблиця 1

Обов'язкова самостійна робота

Назва теми	Кількість годин	Форми контролю та звітності	Максимальна кількість балів
Тема 1. Загальна характеристика витрат Класифікація витрат. Структура витрат	4	тестування на практ. заняттях, опрацювання лекційного матеріалу в системі Moodle	1
Тема 2. Концептуальні засади управління витратами на підприємстві Функціональний, організаційний та мотиваційний аспекти системи управління витратами. Принципи управління витратами. Методи управління витратами: абзорпшен-костинг, стандарт-костинг, директ-костинг, таргет-костинг, кайдзен-костинг, бенчмаркінг витрат, кост-кілінг, метод LCC, метод VCC	14	тестування на практ. заняттях, опрацювання лекційного матеріалу в системі Moodle	1
Тема 3. Обчислення собівартості продукції Методи та способи калькулювання собівартості продукції. Особливості калькуляції в одно- і багато продуктовому виробництвах. Калькуляції у комплексних (сумісних) виробництвах. Прогнозування собівартості продукції на етапах її розробки та освоєння виробництва <i>Індивідуальна робота</i> . Управління витратами підприємства. Частина 1.	14	тестування на практ. заняттях, опрацювання лекційного матеріалу в системі Moodle оцінювання індивід. роботи	1 10
Тема 4. Формування витрат за місцями і центрами відповідальності Концепції управління витратами за місцями їх формування та центрами відповідальності. Функціональний і територіальний аспекти побудови місць витрат і центрів відповідальності	4	тестування на практ. заняттях, опрацювання лекційного матеріалу в системі Moodle	1
Тема 5. Контроль витрат і стимулювання економії ресурсів Система внутрішнього контролю на підприємстві. Методи контролю матеріальних витрат і контроль витрат в умовах застосування системи гнучких кошторисів. Форми стимулювання економії ресурсів.	6	тестування на практ. заняттях, опрацювання лекційного матеріалу в системі Moodle	1
Тема 6. Оптимізація операційної системи підприємства за критерієм витрат Методика оптимізації запасів та інтервалів поставки матеріалів. Методи оцінювання матеріалів у запасах. Обґрунтування форми	8	тестування на практ. заняттях, опрацювання лекційного матеріалу в	1

Назва теми	Кількість годин	Форми контролю та звітності	Максимальна кількість балів
забезпечення операційної системи устаткуванням.		системі Moodle	
Тема 7. Система «Витрати-випуск-прибуток» Показники CVP-аналізу та їх роль в оцінюванні роботи (проєкту). Вплив структури витрат на прибутковість підприємства за умов динамічної операційної діяльності. <i>Індивідуальна робота</i> . Управління витратами підприємства. Частина 2.	14	тестування на практ. заняттях, опрацювання лекційного матеріалу в системі Moodle, оцінювання індивід. роботи	1 10
Тема 8. Бюджетування як розробка концепції ведення бізнесу Цілі, завдання та структура бюджетів на підприємстві. Бюджет прямих витрат на матеріали. Бюджет прямих витрат на оплату праці. Бюджет загальновиробничих витрат. Бюджет комерційних витрат. Бюджет загальногосподарських витрат. Переваги та недоліки бюджетування.	8	тестування на практ. заняттях, опрацювання лекційного матеріалу в системі Moodle	1
Разом	72		28

Таблиця 2

Вибіркові види самостійної роботи

Види самостійної роботи	Рекомендована література	Планові терміни виконання	Форми контролю та звітності	Максимальна кількість балів
- активна робота під час лекцій, практичних занять, консультацій;		протягом семестру		5
- опрацювання матеріалу лекцій в системі Moodle				5
- підготовка наукових публікацій, участь у конференціях	Наукові публікації інформація про діяльність підприємств		Публікація, сертифікат	10
Всього балів за вибіркові види самостійної роботи				max10

2. ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ЇЇ ВИКОНАННЯ

УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА

ЧАСТИНА I

Формування собівартості продукції

На хлібокомбінаті виробляють хліб і хлібобулочні вироби.

Розрахувати собівартість хлібу 1-го сорту на 1 тону та одну буханку, відпускну ціну хлібокомбінату на 1 тону та 1 буханку хліба.

Вихідні дані витрат на 15 тис. т: зворотні відходи – 0,8 тис. грн.; електроенергія на технологічні цілі – 354 тис. грн.; прямі витрати на оплату праці - 8919,5 тис. грн.; єдиний соціальний внесок – 22%.

Річне виробництво подових і формових сортів хліба відповідно складає 14 тис. т; 1 тис. т. Вага 1 буханки хліба 0,8 кг. Рецепт на хліб пшеничний з борошна 1-го сорту на 100 кг борошна приведена в таблиці 4. Витрати основних матеріалів наведено в таблиці 5.

Варіант виконання завдання задається індивідуально кожному студенту, що відповідає порядковому номеру в обліковому складі академічної групи, складеному за алфавітом. Розподіл варіантів завдання поданий в таблиці 3.

Таблиця 3

Розподіл варіантів індивідуальних завдань студентів

№ в академічній групі, варіант	Загально виробничі витрати, %	Адміністративні витрати, %	Витрати на збут, %	Норма рентабельності, %
1	7	4	4	6
2	8	5	5	7
3	9	6	4	8
4	10	7	6	9
5	11	8	5	5
6	12	9	7	6
7	13	10	8	7
8	14	11	9	8
9	15	12	5	9
10	16	13	6	8

Використовуючи вихідні дані з таблиць 3, 4, 5 сформувати калькуляцію. Всі розрахункові дані звести в таблицю 6. Після визначення повної собівартості необхідно правильно віднести статті калькуляції до змінних та постійних витрат (табл.7).

Методичні рекомендації до рішення

1.Прямі матеріальні витрати:

1.1.Сировина і основні матеріали:

а) борошно

- потреба в борошні на хлібобулочні вироби розраховується:

$$\Pi = \frac{B \times 100\%}{H}$$

де Π – потреба в борошні;

B – виробіток по плану(формовий = 1000т; подовий = 14000т);

H – норма виходу по плану.

Норма виходу борошна перераховується, якщо процент вологості борошна змінюється (розрахувати окремо для формового та подового хліба):

$$H = \frac{H^1 \times 100\%}{100 - (B_6 - B_{пл})}$$

де H^1 - норма виходу борошна при вологості в 14,5% для формового хлібу 136,6, для подового - 130,0;

B_6 - базова вологість борошна (14,5%);

$B_{пл}$ - запланована вологість борошна (14,0%).

- загальна потреба в борошні 1-го сорту
- вартість борошна

Розрахунки звести в таблицю 5.

б) інші основні матеріали (згідно з даними таблиці 4 та 5):

- потреба в дріжджах (т):
- вартість дріжджів (тис. грн.):
- потреба в солі (т):
- вартість солі (тис. грн.):
- потреба рослинного масла для змащення форм(т):
- вартість рослинного масла для змащення форм (тис. грн.):
- потреба в воді на технологічні цілі(т):
- вартість води (тис. грн.):

в) транспортно-заготівельні витрати:

1.2. Зворотні відходи (інформація в умові завдання)

1.3. Паливо на технологічні цілі: випічка в газових пічках, витрати газу на 1 тону готових виробів складає 173,9м³.

- потреба газу(м³)
- вартість газу: 6957,90 грн. за 1000 м³

1.4. Електроенергія на технологічні цілі: дано.

2. Прямі витрати на оплату праці (інформація в умові завдання)

3. Єдиний соціальний внесок: 22,0%

4. Загальновиробничі витрати: інформація про % від статті «Прямі витрати на оплату праці» згідно з варіантом.

5. Адміністративні витрати: інформація про % від статті «Прямі витрати на оплату праці» згідно з варіантом.

6. Витрати на збут: інформація про % згідно з варіантом від «Виробничої собівартості».

Таблиця 4

Рецептура на хліб пшеничний з борошна 1-го сорту на 100 кг борошна

Сировина	Витрати сировини, кг
Борошно пшенична	100,0
Дріжджі хлібопекарські пресовані	1,0
Сіль поварена, харчова	1,3
Масло рослинне	1,2
Всього	103,5
Вода на технологічні цілі, л	540
Витрати транспортно-заготівельні на 1 т хліба	4,69грн.
Вартість газу	6957,90 грн. за 1000 м ³

Розрахунки по витратам основних матеріалів звести в табл. 5.

Таблиця 5

Зведена таблиця про витрати основних матеріалів

Стаття	Потреба по плану, т	Ціна, грн./т.	Вартість, тис. грн.
Борошно пшеничне 1-го сорту		6500	
Дріжджі пресовані		5700	
Сіль поварена		420	
Масло рослинне		12000	
Інші основні матеріали (вода)		4,57грн/м ³	
Всього			

Всі проведені розрахунки звести в таблицю 6 для формування собівартості та відпускної ціни на 1 тонну продукції та 1 буханки хліба.

Таблиця 6

Планова калькуляція хліба 1-го сорту

Статті витрат	Сума витрат на 15 тис. тонн, тис. грн.	Вартість 1 тонни хліба, грн.
1. Прямі матеріальні витрати:		
1.1. Сировина і основні матеріали		
а) борошно		
б) інші основні матеріали		
в) транспортно-заготівельні витрати		
1.2. Зворотні відходи (-)		
1.3. Паливо на технологічні цілі(газ)		
1.4. Електроенергія на технологічні цілі		
2. Прямі витрати на оплату праці		
3. Відрахування на соціальні заходи		
4. Загальновиробничі витрати		
ВИРОБНИЧА СОБІВАРТІСТЬ		
5. Адміністративні витрати		
6. Витрати на збут		
ПОВНА СОБІВАРТІСТЬ		
Прибуток на 1 тонну		
Відпускна ціна 1 тонни без ПДВ		
Собівартість без ПДВ 1 буханка, 0,8кг		
Прибуток на 1 буханку хліба		
Відпускна ціна буханки (без ПДВ)		

Після визначення повної собівартості необхідно правильно віднести статті калькуляції до змінних та постійних витрат та звести в таблиці 7.

Таблиця 7

Розподіл повних витрат

Витрати	На 1 тонну	На 1 буханку хлібу
Змінні		
Постійні		
Повні витрати		

Всі виконанні вище розрахунки будуть задіяні в використанні аналізу беззбитковості і забезпечення цільового прибутку на даному хлібокомбінаті.

ЧАСТИНА 2

Аналізу беззбитковості і забезпечення цільового прибутку

Обсяг продукції задано в відповідності до обраного варіанту (табл.8.).

Таблиця 8

Обсяг продукції за варіантами	
Номер варіанта	Випуск продукції, тис. т.
1	11
2	12
3	13
4	14
5	14,5
6	16
7	17
8	19
9	18
10	11

Ціна відпуску, змінні і постійні витрати зведені в таблиці 6, 7 відповідно до заданого розрахункового варіанта. Здійснити розрахунки, результати сформулювати в таблицю 9. Зробити висновки.

Таблиця 9

Розрахунок показників		
Показники	Початковий варіант	Коефіцієнт
Ціна, грн./т		
Змінні витрати, грн./т		
Виручка від реалізації, тис. грн.		1,0
Змінні витрати на весь обсяг, тис. грн.		
Маржинальний дохід, тис. грн.		
Постійні витрати, тис. грн.		
Прибуток, тис. грн.		
Випуск продукції, тис. т		
Точка беззбитковості в натуральному вираженні		
Коефіцієнт маржинального доходу		
Поріг рентабельності		
Операційний важіль		

Методичні рекомендації до рішення

Аналіз беззбитковості (або аналіз “витрати — прибуток — обсяг виробництва”) — це аналітичний підхід до вивчення взаємозв'язку витрат і доходів

при різних рівнях виробництва. Обсяг продажу в точці беззбитковості є вартістю беззбиткового продажу, а ціна одиниці продукції в цьому випадку є беззбитковою ціною продажу. Якщо виробнича програма включає різноманітні продукти, то для будь-якого беззбиткового обсягу продажу будуть існувати різні варіанти цін на вироби, але не буде єдиної беззбиткової ціни.

Маржинальний дохід — це різниця між виручкою від реалізації продукції й змінних витрат на його виробництво. Величина маржинального доходу повинна покривати постійні витрати й забезпечувати необхідне значення прибутку:

$$МД = B - B_{зм},$$

де B — виручка від реалізації;

$B_{зм}$ - змінні витрати.

Маржинальний дохід на одиницю продукції — це різниця між ціною одиниці продукції й середніх змінних витрат на одиницю продукції. Його величина є незмінною, поки не зміниться ціна й змінні витрати на одиницю продукції.

Розрахуємо точку беззбитковості в натуральному вираженні за формулою:

$$T_{\phi} = \frac{B_n}{МД},$$

де МД - маржинальний дохід;

B_n – постійні витрати.

Для розрахунку точки беззбитковості в грошових одиницях постійні витрати відносять до коефіцієнта маржинального доходу. Це відносини маржинального доходу від реалізації одиниці продукції до її ціни.

$$K_{МД} = \frac{МД}{Ц},$$

де $K_{МД}$ - коефіцієнт маржинального доходу;

$Ц$ - ціна на одиницю продукції.

Точка беззбитковості у вартісному вираженні (поріг рентабельності) розраховується за формулою:

$$П_p = \frac{B_n}{K_{МД}},$$

де $П_p$ – поріг рентабельності.

Операційний важіль. Оскільки надійні оцінки поточних витрат - це основа аналізу інвестиційного проекту, необхідно ретельно перевірити всі статті витрат, які можуть істотно вплинути на його ефективність і можливість здійснення.

При управлінні структурою поточних витрат варто враховувати ефект виробничого важеля (леверидж). *Виробничий (операційний) важіль* – залежність прибутку від структури витрат, що обумовлена зміною обсягу виробництва; він показує, на скільки відсотків збільшиться прибуток від збільшення виручки на 1 %.

Операційний важіль використовується для прогнозу зміни чистого прибутку у випадку відповідної зміни розміру виручки. Для розрахунку величини операційного важеля використовується наступна формула:

$$O_{\text{ричаг}} = \frac{B - B_{\text{перем}}}{\Pi_{\text{чист}}} = \frac{MД}{\Pi_{\text{чист}}},$$

де *Оричаг* - величина операційного важеля;

$\Pi_{\text{чист}}$ - чистий прибуток.

Дія операційного важеля полягає в тому, що будь-яка зміна виручки від реалізації завжди викличе більш сильну зміну прибутку. Таким чином, операційний важіль пов'язаний з рівнем підприємницького ризику: чим він вище, тим вищий ризик.

Величина операційного важеля залежить від співвідношення змінних і постійних витрат. Для підприємств із високим рівнем змінних витрат, при низькому рівні постійних витрат на одиницю продукції характерним є високий рівень операційного важеля.

Співвідношення між статтями поточних витрат може бути різною і визначається технічною й технологічною політикою, вибраною при проведенні цінової політики на підприємстві. Зміна структури поточних витрат може істотно вплинути на величину прибутку. Виробничий важіль показує потенційну можливість впливати на валовий прибуток шляхом зміни структури поточних (валових) витрат і обсягу виробництва (продажу).

Ефект виробничого важеля означає, що при збільшенні обсягів виробництва й реалізації питомі постійні витрати зменшуються, а прибуток підприємства зростає.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

а) основна (базова)

1. Ахновська І., Болгов В. Управління витратами: навч. посіб. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 156 с.
2. Матвєєва Н. М., Славута О. І. Управління витратами: навч. посіб. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. 157 с.
3. Ющишина Л.О. Менеджмент ресурсів та витрат: курс лекцій. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі українки, 2022. 103 с.
4. Шандова Н.В., Мешкова-Кравченко Н.В., Латкіна С.А. Економіка підприємства: навч. посіб. Херсон: Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2021. 336с.

б) додаткова

5. Чорна М.В., Смірнова П.В., Бугріменко Р.М. Управління витратами: навч. посіб. Харків, 2017. 166 с.
6. Скоробогатова Н.Є. Бюджетування в управлінні: конспект лекцій. Київ: КПП ім.. Ігоря Сікорського, 2023. 155 с.
7. Управління витратами: практикум / за заг. ред.. М.Г. Грещака. Київ: КНЕУ, 2011. 190 с.
8. Цал-Цалко Ю. С. Витрати підприємства: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2002. 656 с.
9. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
10. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
11. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 01.04.2011 р. № 2464-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>.
12. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
13. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: Наказ Міністерства фінансів України від 27.04. 2000 р. № 92. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.
14. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи»: Наказ Міністерства фінансів України від 18.10.1999 р. № 242. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99>
15. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>
16. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: Наказ Міністерства фінансів України від 29.11.99 № 290. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>
17. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>.